

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

МАХАНЬОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 339.924:[339.56:338.436](477)

**РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПРОДУКЦІЄЮ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат технічних наук, доцент,
Матюшенко Ігор Юрійович
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Пузанов Ігор Іванович
Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних фінансів

кандидат економічних наук,
Халатур Світлана Миколаївна
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри фінансів

Захист відбудеться «__» _____ 2015 року о __ годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий «___» _____ 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наприкінці ХХ століття проблема браку продовольства набула глобального характеру і є сьогодні багатofакторним складним утворенням. Як наслідок, особливого значення набуває питання розвитку міжнародної торгівлі агропродовольчою продукцією країнами, які мають відповідні передумови для нарощування виробництва і приймають активну участь у сучасних інтеграційних процесах. Саме до таких країн відноситься Україна, яка в останнє десятиліття значно посилила свою участь у процесах глобалізації та регіональної економічної і політичної інтеграції на Євразійському континенті.

Інтеграція України до світового економічного простору обумовила проблему вибору і чіткі межі для подальшої поглибленої інтеграції України до регіональних економічних об'єднань – асоціації з Європейським Союзом (ЄС) і до розвитку економічних відносин з країнами Євразійського економічного союзу (ЄврАзЕС), а також визначила проблему оцінки можливостей розширення ринків збуту продукції агропромислового комплексу (АПК) для вирішення глобальної продовольчої проблеми і розширення українського експорту на зовнішні ринки.

Дослідженнями міжнародної торгівлі у діалектичному протиставленні між науковими школами протекціонізму і вільної торгівлі займався багато відомих вчених, зокрема Е. Гекшер, П. Кругман, В. Леонт'єв, Ст. Ліндер, Ф. Ліст, Дж. С. Мілль, Д. Норс, Б. Олін, М. Познер, М. Портер, Д. Рікардо, Р. Торренс, П. Самуельсон, А. Сміт, Д. Юм, а також українські і російські економісти М. Х. Бунге, І. Вернадський, Д. Менделєєв, І. Янжул. При цьому основним активним компонентом сучасної теорії міжнародної торгівлі є державна політика, яка може викликати істотні деформації теоретичних результатів в умовах впливу глобалізації та міжнародної інтеграції.

Істотний внесок у теорію міжнародної інтеграції зробили такі іноземні вчені та аналітики як Б. Баласса, М. Капелетті, Г. Кассель, Р. Коен, М. Кондратьєв, Я. Корнаї, П. Кругман, А. Купер, Ж. Моне, Е. Моравчик, Д. Мьютимер, Ф. Риттбергер, П. Савоно, М. Секкомбе, П. Стритен, Я. Тинберген, А. Хасенклеве, С. Хоффман, Н. Шапіро, Р. Шуман, Й. Шумпетер, А. Юданов. До відомих вчених, які займалися проблемами європейської інтеграції як суттєвої частини міжнародних інтеграційних процесів, слід віднести Р. Арона, В. Волеса, К. Дойча, С. Етціоні, Р. Казіміра, Г. Міхельмана, Д. Мітрані, В. Моля, Н. Мусиса, Дж. Пелкаманса, С. Пентланда, С. Пістоне, Б. Розамунда, П. Солдатоса, Е. Хааса, А. Вівеля, Ю. Шишкова. Серед українських учених-дослідників, які вивчали вплив інтеграційних процесів на економічний розвиток України, перш за все, на її зовнішню торгівлю, слід зазначити таких як Л. Антонюк, М. Аракелян, І. Арт'юмов, О. Білорус, І. Бураковський, С. Беренда, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Голіков, Н. Гончаренко, В. Горбунін, Є. Горюнова, Л. Григорова-Беренда, Л. Губерський, Б. Губський, О. Довгаль, Я. Жаліло, М. Кизим, І. Клименко, Г. Клинова-Дацюк, В. Кончин, М. Кордон, Д. Лук'яненко, Д. Ляпін, Ю. Макогон, М. Марченко, І. Матюшенко, В. Мовчан, С. Осика, Ю. Пахомов, О. Полякова, І. Пузанов, В. П'ятницький, В. Резніков, Т. Сидорук, В. Сіденко, В. Сідоров, О. Сльозко, О. Сушко, В. Стрельцов, В. Точилін, С. Федонюк, А. Філіпенко, С. Халатур, А. Ченаш, А. Череп, В. Чужиков, О. Шнирков, І. Яковюк та інші.

Пошук шляхів вирішення продовольчої проблеми і розширення зовнішньої торгівлі продукцією АПК завжди була предметом уваги багатьох зарубіжних вчених і фахівців: С. Аміна, К. Гойї, А. Гордєєва, З. Ільїної, А. Ішханова, Р. Карбоу, Є. Ковальова, Г. Мартіна, Д. Медоуза, Т. Рябової, Дж. Стігліца, Дж. Форрестера, Б. Чернякова, Х. Шуманна і багатьох інших, а також вітчизняних вчених, зокрема, В. Андрійчука, В. Бойка, О. Богущького, В. Власова, П. Гайдуцького, О. Головачової, В. Гуцула,

Т. Зінчук, І. Кавецького, Н. Казакової, К. Кваші, Н. Клименко, І. Кобути, Ю. Лупенка, І. Лукінова, В. Месель-Веселяка, О. Одосія, Т. Осташко, М. Пістуна, М. Присяжнюка, П. Саблука, О. Файчук тощо. У той же час, у сучасних умовах глобальної продовольчої кризи питання, які підіймалися в працях цих та інших авторів, набувають особливої гостроти. Як наслідок, особливої уваги набуває питання пошуку найбільш перспективних напрямів збільшення зовнішньої торгівлі продукцією АПК України і нарощування її виробництва в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження особливостей збільшення зовнішньої торгівлі України продукцією сільськогосподарського виробництва в умовах сучасних інтеграційних процесів (довідка № 4007/15-7 від 02.06.2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є визначення особливостей зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України та розробка науково-практичних рекомендацій для розвитку зовнішньої торгівлі і збільшення експорту продукції АПК в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі **завдання:**

- дослідити теоретичні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі України продукцією АПК в умовах СОТ і асоціації з ЄС та реалізації спільних торговельної й аграрної політик ЄС;
- охарактеризувати асиметрію загальних умов угоди України з СОТ та угоди про асоціацію з ЄС для агропродовольчих товарів;
- систематизувати методичні підходи щодо дослідження зовнішньої торгівлі продукцією АПК країни;
- проаналізувати стан зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією України;
- провести оцінку компаративних переваг у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами України;
- визначити особливості зовнішньої торгівлі основними експортними товарами АПК України в умовах СОТ і асоціації з ЄС;
- розробити макроекономічну багатофакторну модель розвитку зовнішньої торгівлі основними товарами АПК України;
- виявити пріоритетні напрями розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в умовах СОТ і асоціації з ЄС.

Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля продукцією агропромислового сектору країни в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Предметом є особливості розвитку зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового сектору України та збільшення експорту агропродовольчої продукції в умовах дії угод зі Світовою організацією торгівлі й асоціації з Європейським Союзом.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження було використано такі наукові методи: діалектичний для виявлення взаємозв'язку зовнішньої торгівлі з перевагами участі країни в інтеграційних об'єднаннях (п. 1.1); аналіз і синтез для визначення асиметрії загальних умов угод України з СОТ та асоціації з ЄС для агропродовольчих товарів (п. 1.2); індукції та дедукції для розробки авторського алгоритму досліджень зовнішньої торгівлі продукцією АПК країни в умовах сучасних інтеграційних процесів (п. 1.3, 2.2, 2.3, 3.1); тренд-аналіз для оцінки компаративних переваг у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами України (п. 2.2, 2.3); кореляційно-регресійний аналіз для розробки макроекономічної багатофакторної моделі

розвитку зовнішньої торгівлі України зерновими культурами, соняшниковою олією і насінням соняшника в умовах СОТ і асоціації з ЄС (п. 3.1); графічний і табличний прийоми для визначення взаємозв'язку між показниками, їхніх ілюстрацій і надання результатів дослідження (п. 1.1-3.2).

Інформаційну базу дисертаційної роботи складають теоретичні положення економічної теорії, численні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, різноманітні звіти, документи, статистичні дані міжнародних організацій таких як Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), база даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами, Світова організація торгівлі, Всесвітній банк, матеріали Державної служби статистики України та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження особливостей зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України, а також розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку зовнішньої торгівлі і збільшення експорту продукції АПК в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

- теоретико-методологічний підхід до дослідження особливостей зовнішньої торгівлі продукцією АПК України з урахуванням асиметричних умов Угоди з СОТ і Угоди про асоціацію з ЄС, а також умов спільних аграрної і торговельної політик ЄС, які обумовлюють можливості вирішення глобальної продовольчої проблеми, покращення зовнішньої торгівлі і поступового «вбудовування» українського АПК у світовий економічний простір;

- організаційно-економічні засади моделювання політики держави з розвитку зовнішньої торгівлі агропромисловою продукцією, а саме розроблено алгоритм дослідження зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в умовах сучасних інтеграційних процесів, який передбачає аналіз, оцінку компаративних переваг зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами і визначення пріоритетних напрямів зовнішньої торгівлі продукцією АПК України з країнами світу і ЄС із застосуванням макроекономічної багатофакторної моделі;

- обґрунтування перспективних напрямів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в межах сільськогосподарської політики Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2019 роки і Стратегії сталого розвитку «Україна 2020»: перехід органів державної влади в АПК на європейські принципи (прозорість, публічність, ефективність), реформування органів управління АПК за міжнародними стандартами, запровадження ринку землі та введення мінімального терміну оренди земель, затвердження правового статусу сільськогосподарських підприємств різних форм власності, впровадження сільських громад і поселенської мережі, інвестиційна підтримка АПК як шляхом залучення власних ресурсів, так і за рахунок іноземної допомоги;

отримали подальшого розвитку:

- групування основних факторів розвитку зовнішньої торгівлі України продукцією АПК за критерієм впливу асиметрії умов угод України з СОТ і асоціації України з ЄС, а саме: угодою з СОТ встановлено асиметрію у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами, що передбачає більш жорсткі загальні вимоги до України у відношенні як до експорту, так і до імпорту; угодою про асоціацію з ЄС встановлено асиметрію у рівні і формах імпорتنих мит, узгоджених нетарифних заходів,

при цьому виокремлено низку перспектив для розвитку зовнішньої торгівлі з ЄС українською агропродовольчою продукцією;

- науково-методичний інструментарій дослідження стану зовнішньої торгівлі, компаративних переваг і проведення оцінки ефективності експорту у зовнішній торгівлі основними товарами АПК України в умовах дії угод України з СОТ і асоціації України з ЄС, що включає аналіз експортної квоти країни; співвідношення експортної квоти та чисельності населення; коефіцієнту участі країни у міжнародному поділі праці; відношення експорту товарів АПК до ВВП країни; відношення експорту товарів АПК (окремих галузей) до обсягу виробництва цієї галузі; відношення частки експорту певного виду продукції АПК до частки світового експорту цієї продукції; вартість експорту певної галузі або товарної групи на душу населення країни; показника виявленої відносної (компаративної) переваги; коефіцієнту ефективності експорту і-ї країни, застосування яких виявило абсолютні та компаративні переваги, а також ефективність експорту відповідної продукції АПК України;

- оцінка зовнішньоекономічної діяльності України на європейських та світових ринках зернових культур, соняшнику та соняшникової олії з використанням макроекономічного багатofакторного моделювання на основі трьохстороннього кореляційно-регресійного аналізу, що дозволило зробити висновок щодо найбільшої перспективності для української продукції з соняшника саме європейського ринку, незважаючи на найвищу ефективність експорту зернових культур з України сьогодні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, зокрема, при розробці механізмів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України відповідно до умов угоди з СОТ і асоціації з ЄС, а також у подальшому дослідженні особливостей зовнішньої торгівлі і збільшення експорту агропродовольчих товарів України в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Основні наукові положення й отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні курсів «Економіка України» та «Міжнародні економічні відносини» для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (довідка № 4007/16-7 від 02.06.2015 р.).

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено до аналітичної роботи з питань зовнішньоекономічної діяльності під час розробки проекту Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 р. Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 06-29/2080/1 від 14.05.2015 р.), аналітичну роботу Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради при підготовці аналітичних матеріалів з питань зовнішньої торгівлі продукцією АПК (довідка № 356/01-01-21 від 15.05.2015 р.), Універсальної товарної біржі «Бігранд» (довідка № 7/5 від 15.05.2015 р.) і Харківської торгово-промислової палати при дослідженні ринку продукції АПК України (довідка № 183/1/63.01-6 від 12.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались автором і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських конференціях, а саме: «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України 2013: проблеми науки та практики (14-15 листопада 2013 р., м. Харків); «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва 2013» (15 листопада 2013 р., м. Харків); «Проблеми устойчивости функционирования

суб'єктів риночної економіки України» (29-30 листопада 2013 р., м. Феодосія); «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин 2014» (04 квітня 2014 р., м. Харків); «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики 2014» (22-23 травня 2014 р., м. Харків); «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики 2014» (14-15 листопада 2014 р., м. Харків); «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин 2015» (03 квітня 2015 р., м. Харків).

Публікації результатів дослідження. За темою дисертації опубліковано 21 наукову працю (загальним обсягом 23,05 д.а.), з них: 8 статей у провідних наукових фахових виданнях (загальним обсягом 11,49 д.а., особисто автору належить 6,4 д.а.), 2 – у наукових фахових виданнях іноземних держав, 7 – у матеріалах і тезах конференцій та 4 – у монографіях та інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 318 найменувань на 33 сторінках, 9 додатків на 15 сторінках. Повний обсяг роботи становить 225 сторінок, із них 210 сторінок основного тексту, який містить 60 таблиць, 41 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні підходи до аналізу торгівлі продукцією АПК в умовах сучасних глобальних інтеграційних процесів»** проведено теоретичний аналіз впливу на розвиток зовнішньої торгівлі України умов її Угоди з СОТ та Угоди про асоціацію України з ЄС з урахуванням впровадження ключових аспектів спільної торговельної й аграрної політик ЄС на 2014-2020 роки в у межах стратегії «Європа 2020», досліджено основні фактори, що характеризують вплив асиметрії умов угод України з СОТ та асоціації з ЄС на розвиток зовнішньої торгівлі продукцією АПК України, систематизовано методологічні підходи щодо дослідження зовнішньої торгівлі продукцією АПК країни.

Встановлено, що наприкінці ХХ століття у зв'язку з вибуховим зростанням населення в бідних країнах проблема браку продовольства набула глобального характеру і, як наслідок, особливого значення набуває питання розвитку міжнародної торгівлі агропродовольчою продукцією країнами, які мають відповідні передумови для нарощування виробництва і беруть активну участь у сучасних інтеграційних процесах. Саме до таких країн відноситься Україна, яка в останнє десятиліття значно посилила свою участь у процесах глобалізації та регіональної економічної і політичної інтеграції на Євразійському континенті.

Під час дослідження визначено, що вплив сучасних інтеграційних процесів на розвиток зовнішньої торгівлі України, у тому числі на торгівлю продукцією АПК, проявляється у відповідних умовах членства в СОТ, в умовах участі країни в регіональних економічних об'єднаннях, перш за все, з урахуванням підписаної Угоди про асоціацію України з ЄС, а також дії специфічних умов спільних торговельної і аграрної політик ЄС на 2014-2020 роки у межах стратегії «Європа 2020», що відтворюється в умовах угоди про асоціацію.

Дослідження інтеграції України у світовий економічний простір свідчить, що членство в СОТ визначило чіткі межі для подальшої поглибленої інтеграції України до регіональних економічних об'єднань. На основі аналізу і синтезу обґрунтовано, що на сучасному етапі існує виражена асиметрія умов угоди Україна-СОТ для АПК України як

за зобов'язаннями відносно експорту, так і щодо імпорту. Встановлено, що саме для агропродовольчої продукції українського виробництва найбільш яскраво виявляється асиметрія у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами СОТ, яка передбачає більш жорсткі і такі, що перевищують загальні вимоги (рис. 1).

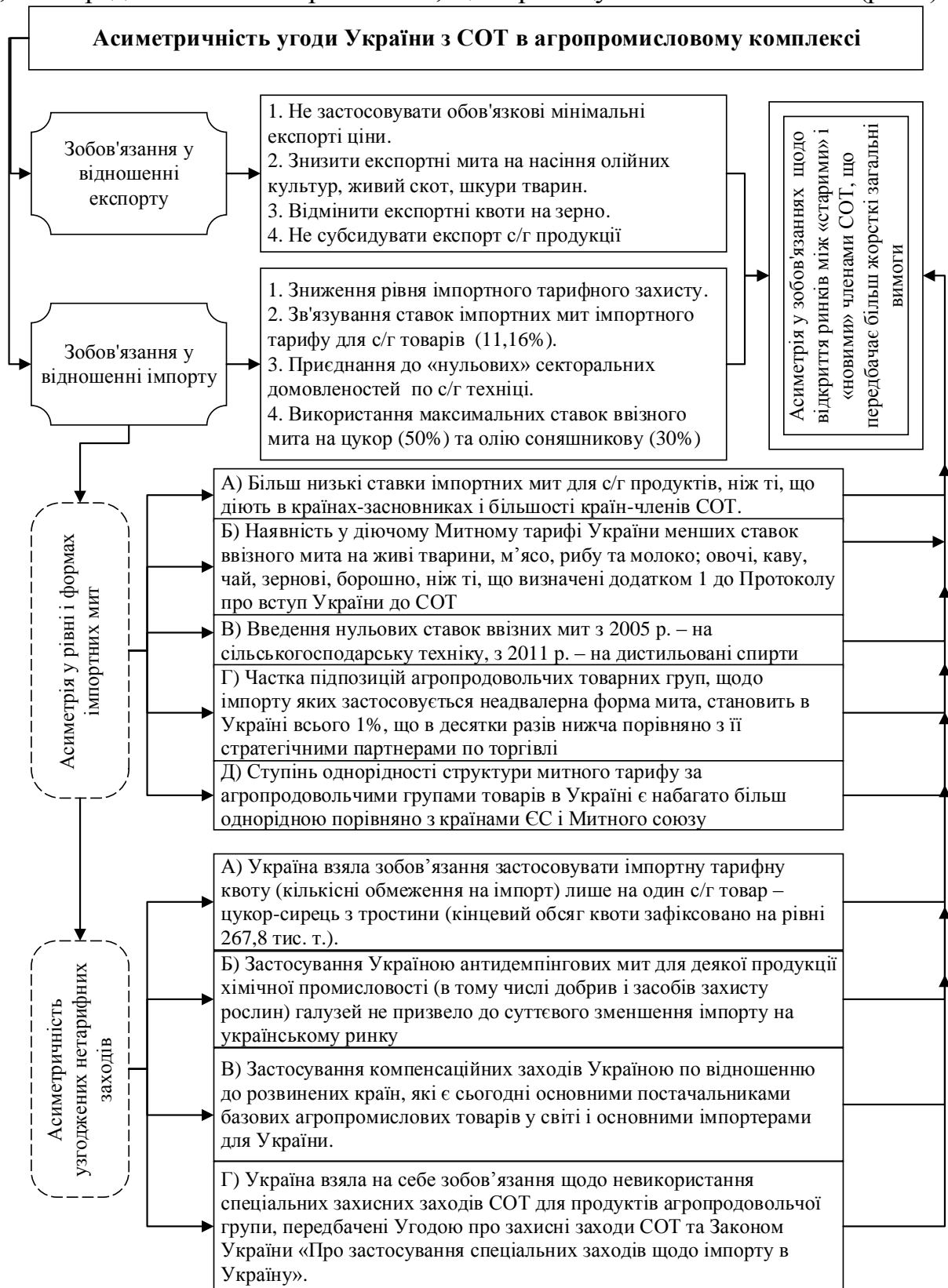

Рис. 1. Асиметрія угоди України з СОТ для продукції АПК України
[Розроблено автором]

На основі діалектичного аналізу і синтезу виявлено, що Угода про асоціацію України з ЄС (у частині створення розширеної зони вільної торгівлі ЗВТ+) відкриває як

нові перспективи для розвитку агропродовольчого ринку України, так і створює значні бар'єри для української продукції АПК (рис. 2).

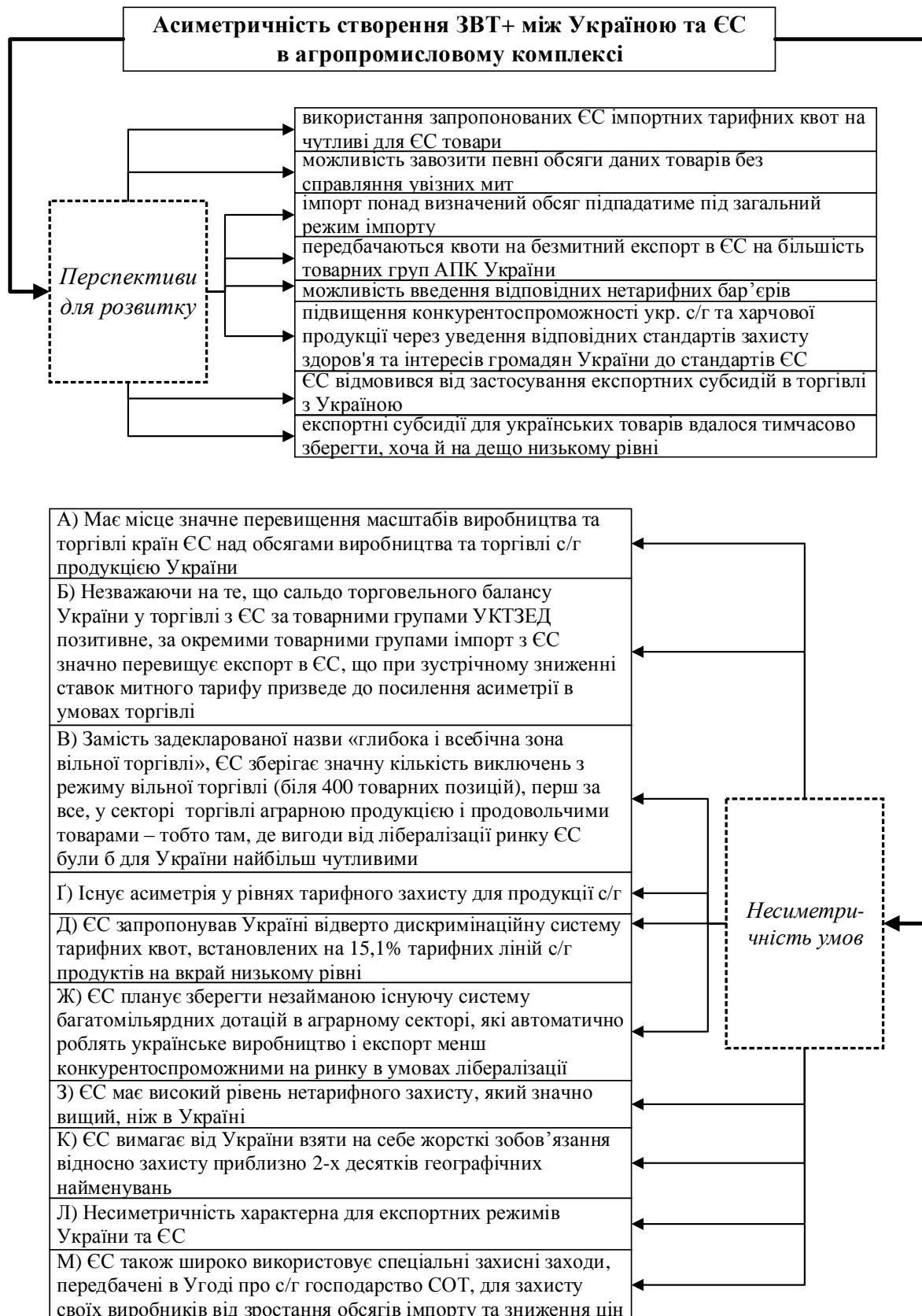

Рис. 2. Асиметрія угоди України про асоціацію України з ЄС для продукції АПК [Розроблено автором]

За результатами вивчення основних методологічних підходів до аналізу і визначення перспектив зовнішньої торгівлі окремих галузей економіки автором запропоновано алгоритм дослідження зовнішньої торгівлі і визначення перспектив її розвитку для основних експортних товарів АПК України в умовах сучасних інтеграційних процесів (рис. 3). Вказаний алгоритм досліджень базується: по-перше, на визначенні стану зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в цілому та її основними товарними групами, такими як зернові, соняшникова олія, насіння соняшник, молочні продукти, м'ясні продукти (зокрема, розрахунок компаративних переваг України у зовнішній торгівлі продукцією АПК); по-друге, для визначення впливу на загальний експорт України – Світу – ЄС певних товарних груп агропродовольчої продукції пропонується використання кореляційно-регресійного аналізу.

Отже, зроблено висновок, що сучасний етап економічної інтеграції України на тлі загострення продовольчої проблеми зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до вивчення особливостей і перспективних напрямів збільшення зовнішньої торгівлі України агропродовольчою продукцією і нарощування її виробництва в умовах членства в СОТ і асоціації з ЄС.

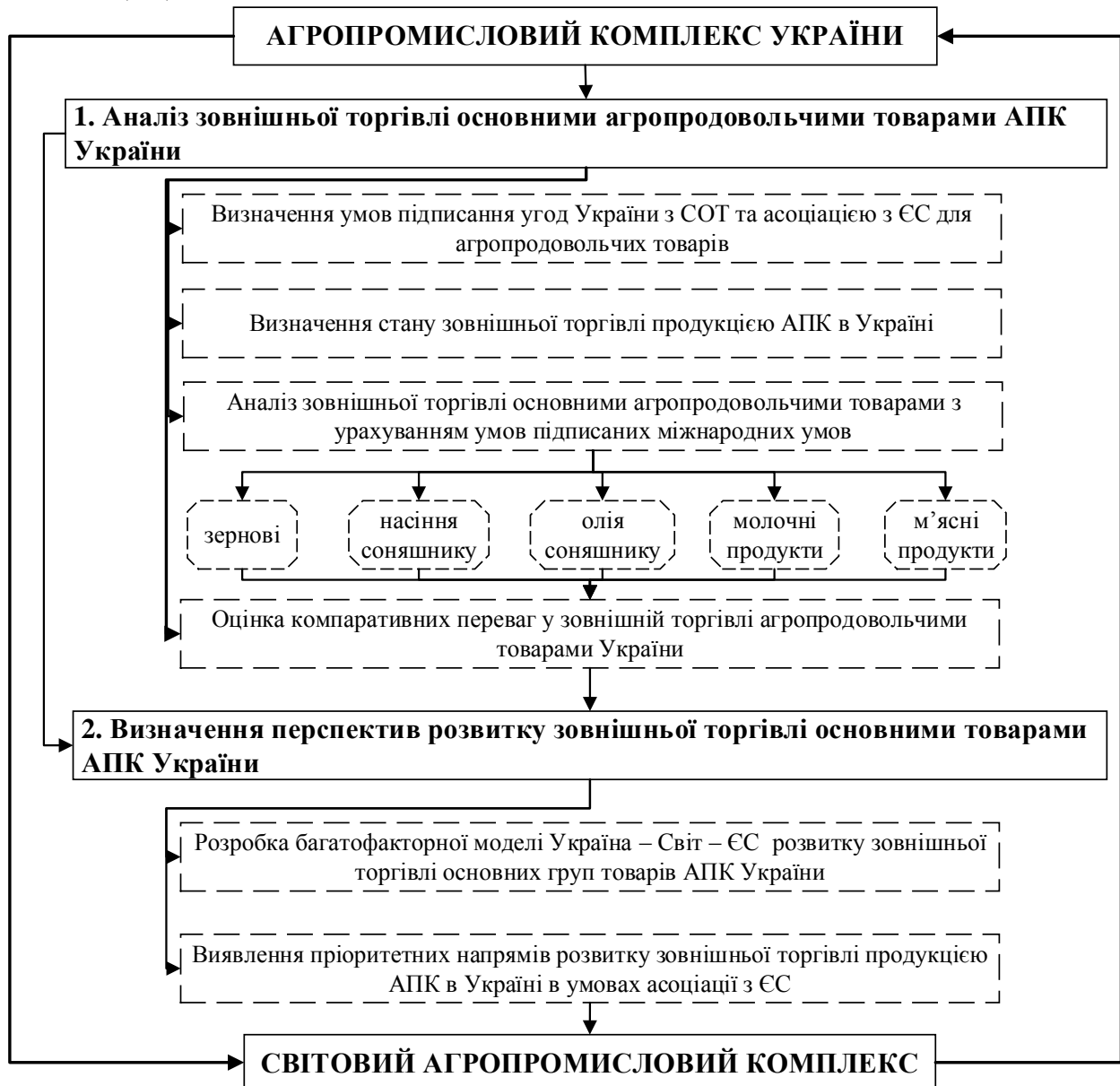

Рис. 3. Алгоритм дослідження зовнішньої торгівлі продукцією АПК України
[Розроблено автором]

У другому розділі роботи «Аналіз зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в умовах членства її в СОТ і асоціації з ЄС» проаналізовано стан зовнішньої торгівлі продукцією АПК України, проведено оцінку компаративних переваг у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами України, зроблено аналіз зовнішньої торгівлі основними зерновими культурами, соняшником та соняшnikовою олією як основними експортними товарами АПК України в умовах СОТ і асоціації з ЄС.

Під час дослідження визначено, що асиметрія між Україною та іншими країнами-членами СОТ та ЄС у захисних заходах для продукції АПК за останні роки призвела до змін у структурі виробництва і експорту агропродовольчої продукції. Світове лідерство України у виробництві й експорті зернових культур, а також соняшnikової олії з вітчизняної сировини поєднується з низькими показниками конкурентоспроможності м'ясо-молочної продукції, а динаміка експорту продукції АПК виявила збільшення експорту продукції з низькою доданою вартістю, тобто сировинну направленість українського експорту.

Доведено, що після вступу України до СОТ за умови лібералізації доступу на світові ринки розширилась географічна структура експорту агропродовольчої продукції з України за рахунок країн, що не входять до ЄС або ЄврАзЕС. Встановлено, що за 2007-2013 рр. відбулося незначне зростання сировинного експорту і практично дворазове збільшення імпорту до України агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю з ЄС внаслідок невідповідності української продукції світовим стандартам якості та її низькій конкурентоздатності, а також більш жорсткого захисту ринків ЄС і ЄврАзЕС.

За результатами аналізу обґрунтовано, що виробництво продукції рослинництва є найбільш перспективним напрямом підприємницької діяльності, що забезпечує продовольчу безпеку країни і є одним з динамічно зростаючих та інвестиційно привабливих. Встановлено, що головні негативні тенденції для розвитку релевантного ринку зернових культур і продуктів його переробки після вступу до СОТ включають: зменшення експорту продуктів зернопереробки із високою доданою вартістю до країн ЄврАзЕС; запровадження дискримінаційної системи тарифних квот і обмеження доступу на ринок ЄС української борошно-круп'яної продукції та готових зернових продуктів під приводом їх невідповідності світовим стандартам і сертифікатам.

У роботі доведено, що виробництво насіння соняшнику є одним із секторів сільського господарства України, який найбільш динамічно розвивається. Аналіз структури експорту насіння соняшнику і соняшnikової олії з України після вступу до СОТ свідчить про перерозподіл та освоєння нових ринків збуту, а саме: основний ринок збуту цієї продукції припадає на країни, які не є членами ЄС та ЄврАзЕС, тому інтеграційні процеси в бік ЄС поки що значно не вплинуть на розвиток вказаних галузей.

Проведений аналіз показав, що виробництво м'ясної продукції в Україні має значну питому вагу у загальному обсязі продукції сільського господарства і залишається приблизно на одному рівні близько 15 %. За рахунок лібералізації митних режимів і системи квотування торгівлі на світовому ринку м'яса та м'ясних продуктів, внутрішній ринок України став незахищеним від імпоротної продукції, що призвело до значного збільшення більш дешевого імпорту до України (в 4,4 рази) і неконкурентоздатності вітчизняних виробників м'ясної продукції. Показано, що після вступу до СОТ збільшення експорту української м'ясопереробної продукції відбулося тільки за рахунок третіх країн.

Виробництво молока та молочних продуктів займало у 2013 році 13,0 % в обсягах виробництва продукції АПК України, а у продукції тваринництва питома вага молочної продукції склала близько 39 %. Молочна продукція не є експортоорієнтованою, а через

низьку конкурентоспроможність підприємства галузі втрачають як зовнішні, так і внутрішні ринки збуту молочної продукції. М'ясо-молочні продукти орієнтовані майже 100% на внутрішнє споживання, їх експорт не перевищує в середньому 1-3% від загального виробництва.

Наведені розрахунки довели, що за період 2007-2013 рр. найбільшу міжнародну спеціалізацію має соняшникова олія (у середньому – 50% світового експорту; максимальна міжнародна спеціалізація дорівнювала більше 60% у 2012 р.) та насіння соняшнику (в середньому – 23%; максимальна міжнародна спеціалізація дорівнювала майже 50% у 2009 р.). При цьому спостерігається тенденція подальшого зростання міжнародної спеціалізації соняшникової олії, що свідчить про високу експортну орієнтованість даної товарної групи продукції АПК України і поступове зниження міжнародної зацікавленості насінням соняшнику і відповідне зниження експортних перспектив для цієї продукції АПК.

Міжнародна спеціалізація молочних та м'ясних продуктів не перевищує 1%, що свідчить про її повну відсутність для цих груп товарів, і орієнтованість виробництва на внутрішній ринок України. Міжнародна спеціалізація зернових культур в середньому складає 6%; її максимальна спеціалізація не перевищує 10%, тобто має незначні показники, враховуючи конкуренцію на світових ринках.

Середні показники компаративної переваги, що були розраховані для п'яти груп агропродовольчих товарів України за період 2007-2013 рр., наведені на рис. 4, свідчать про значну компаративну перевагу в експорті олії соняшникової.

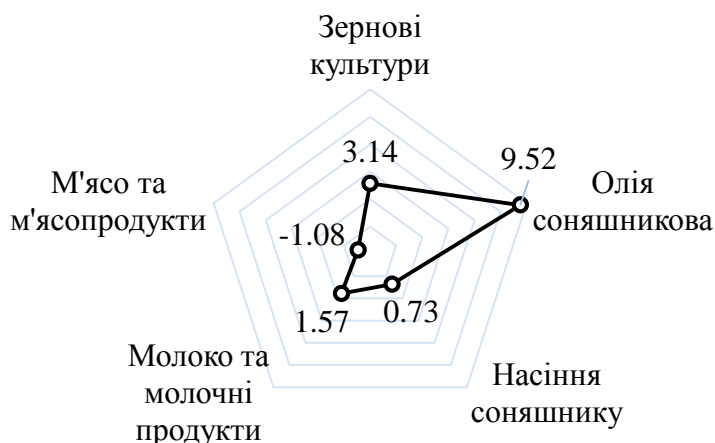

Рис. 4. Середні значення показників компаративної переваги для України за основними товарами АПК України в 2007-2013 рр. [Розраховано автором]

Друге місце за значеннями показника виявленої відносної переваги в експорті агропродовольчих товарів України займають зернові культури. При цьому реалізований експортний потенціал соняшникової олії майже втричі перевищує потенціал зернових культур. Для насіння соняшнику, молока і молочних продуктів, м'яса і м'ясопродуктів компаративні переваги не значні, хоча, м'ясо і м'ясопродукти мають тенденцію до зростання, що пов'язано з суттєвими зусиллями щодо реформування і збільшення капіталовкладень у цю галузь за останні роки.

На основі розрахунку показника ефективності експорту за 2007-2013 рр. доведено, що для України найбільш ефективним експортом характеризуються саме зернові культури (у середньому – 50%) і соняшникова олія (у середньому – 5,75%), що наведено на рис. 5. Ефективність експорту насіння соняшника (у середньому – 0,11%) незначна, а ефективність експорту м'ясних і молочних продуктів підтверджує внутрішню орієнтацію виробництва і практично відсутню експортну складову.

У третьому розділі роботи «Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами АПК України» за допомогою макроекономічного багатофакторного моделювання на основі трьохстороннього кореляційно-регресійного аналізу зовнішньоекономічної діяльності щодо основних зернових культур, соняшнику та соняшникової олії між Україною, ЄС і світом у цілому виокремлено пріоритетні напрями розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України з урахуванням нової продовольчої політики Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2019 роки і Стратегії сталого розвитку «Україна 2020».

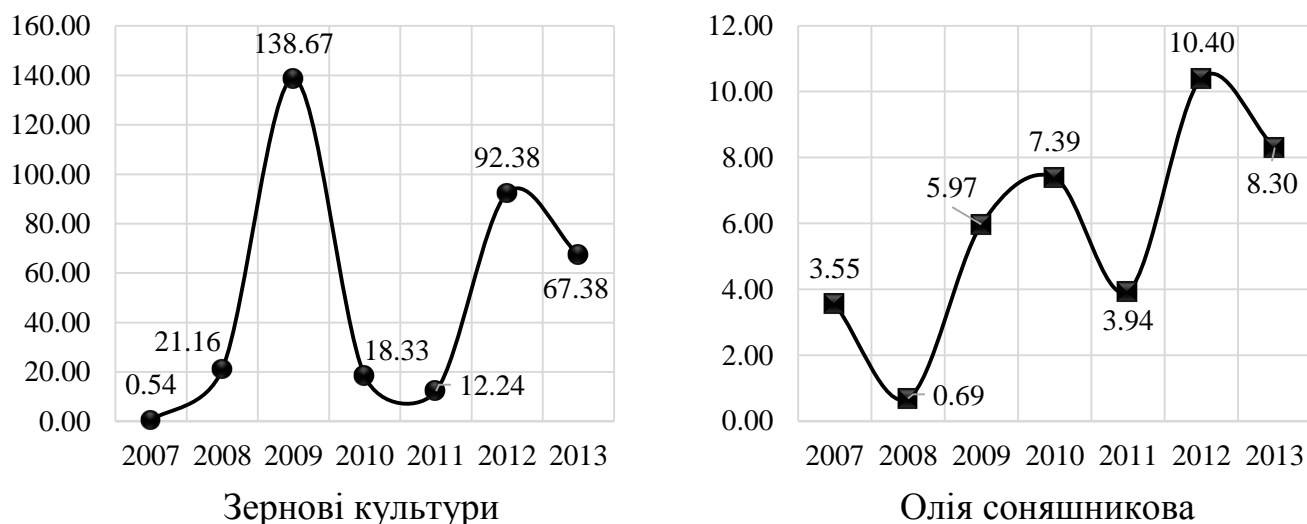

Рис. 5. Динаміка змін коефіцієнта ефективності експорту зерновими культурами та соняшникової олії [Розраховано автором]

Під час дослідження виявлено, що за показниками компаративної переваги для України за основними товарними складовими групи зернових культур та соняшника у 2007–2013 рр. найбільшу питому вагу в експорті мають: соняшникова олія, пшениця, ячмінь і кукурудза (рис. 6).

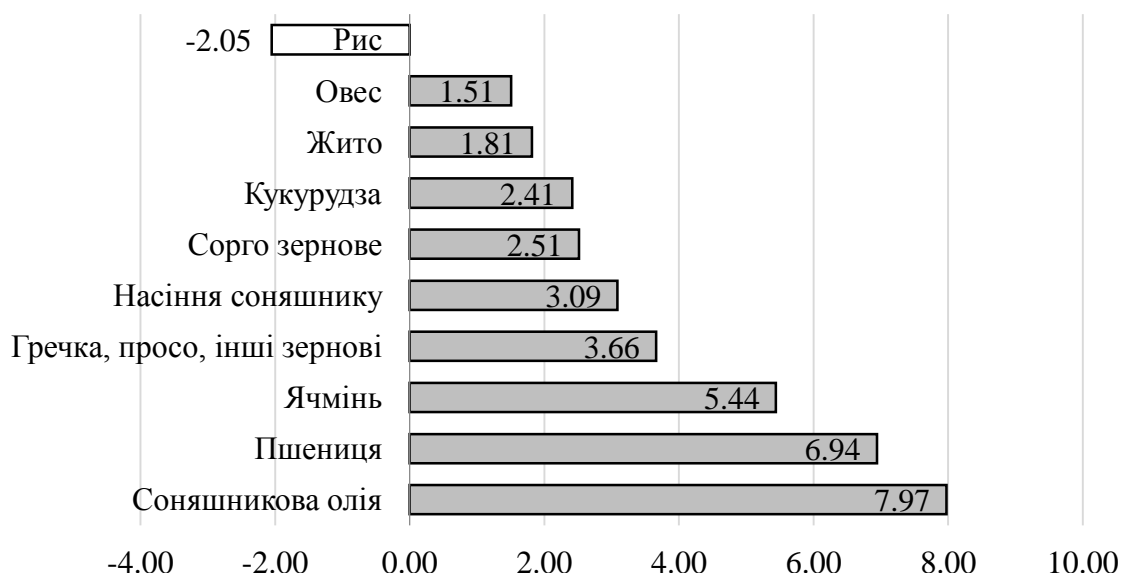

Рис. 6. Середній рівень компаративних переваг експорту України за основними товарними групами АПК України [Розраховано автором]

Оскільки середній показник не дає змоги виявити позитивні або негативні тенденції росту, тому, базуючись на результатах тренд-аналізу, для подальших досліджень було обрано такі товари АПК України як: пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшникова олія та

насіння соняшнику. Проведені розрахунки показали, що виражену тенденцію до зростання має експорт пшениці і кукурудзи. Аналогічні розрахунки за експортом соняшnikової олії та насіння соняшника довели, що експорт соняшnikової олії також має позитивну тенденцію зростання, але за експортом насіння соняшника спостерігається поступова втрата Україною компаративної переваги у цьому виді агропромислової продукції.

За результатами аналізу взаємозв'язку експорту України, ЄС і країн світу такими товарами як пшениця, ячмінь і кукурудза зроблено висновок, що Україна займає значне місце на світовому ринку зернових (табл. 1), її частка в територіальній структурі світового експорту значно перевищує показники країн ЄС.

Таблиця 1

Динаміка частки України на світовому і європейському ринках олії та насіння соняшника, пшениці, ячменю і кукурудзи за 2007-2013 рр.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Середнє
Частка України у світовому експорті:								
– олії соняшnikової	37,6	46,2	58,5	58,5	50,5	59,3	25,4	48,0
– насіння соняшника	5,2	35,7	22,8	25	14,7	8,8	3,4	16,5
– пшениці	1,1	9,1	6,9	3,2	3,5	4,9	6,2	5,0
– ячменю	5,6	35	36	18,4	11,5	9,7	10,7	18,1
– кукурудзи	2,1	6,6	5,5	5,5	14,6	12,7	14,3	8,8
Частка України на європейському ринку								
– олії соняшnikової	62,3	52	72,8	60,7	76,3	46,5	34,9	57,9
– насіння соняшника	14,7	55,3	62,3	74,4	47,3	24,4	9,8	41,2
– пшениці	13,4	51,5	42,2	18,8	32,6	31,8	34,5	32,1
– ячменю	29,8	77,1	54,9	57,4	11,5	43,2	43,9	45,4
– кукурудзи	60,4	31,5	33,3	46,4	14,6	58,3	92,5	48,1

[Розраховано автором]

Аналіз взаємозв'язку експорту України, ЄС і країн світу такими товарами як олія соняшnikова та насіння соняшника показав, що Україна займає значне місце на світовому ринку соняшnikової олії (у середньому 48%), а на ринку ЄС – 57,9%, що значно перевищує показники країн ЄС у територіальній структурі світового експорту, незважаючи на значну світову конкуренцію в даному товарному сегменті. Експорт країнами ЄС насіння соняшника свідчить, що на даний час частка ЄС складає в середньому 3,6% і має позитивну тенденцію для подальшого зростання. У середньому частка України на світових ринках експорту насіння соняшника складає 16,5%, але динаміка експорту має явну негативну тенденцію і за період 2010-2013 роки знизилась майже у 8 разів - з 35% до 3,4%. При цьому частка України на європейському ринку в середньому становила 41% і також мала значну негативну тенденцію, починаючи з 2010 р.

Результати аналізу кореляційних зв'язків з пшениці дозволили зробити висновок, що ефективність вирощування пшениці в Україні у порівнянні з ЄС дещо нижча. Кореляційні зв'язки з ячменю за всіма показниками є низькими та середніми. Регресійний аналіз зовнішньої торгівлі на ринку зернових України виявив трьохсторонні зв'язки на ринку зернових між Україною, ЄС і світом. Динаміка розвитку за даними пшениці і ячменю показала, що ефективність їх вирощування на 1 га землі нижча за світову. При підвищенні ефективності вирощування ячменю Україна може вивести рівень розвитку експорту за цією культурою на високий рівень. Ефективність вирощування кукурудзи, на відміну від ефективності вирощування пшениці та ячменю, на 1 га землі досить висока, що свідчить про високу перспективність цієї галузі для реалізації її експортного потенціалу. Аналіз експорту зернових Україна–ЄС–Світ

підкріплено визначенням його ефективності на рівні національних економік. У світовому вимірі український експорт зернових є неефективним і складає менше 0,1-0,2% (при середньосвітовому рівні – 100%). Ефективність українського експорту зернових у загальноєвропейському вимірі значно краща і в середньому для пшениці становить 47%, ячменю – 22%, кукурудзи – 52%. Найкращу ефективність український ринок зернових мав у 2008 р. для пшениці – 125%, що вище за середній показник, та у 2013 р. для кукурудзи – 99,9%. Отримані результати свідчать, що для українського ринку зернових найбільш перспективним є ринок ЄС, але його освоєння потребують від України впровадження певних заходів і механізмів.

Під час дослідження для оцінки впливу на експорт (загальносвітовий, європейський та український) експорту зернових культур і сояшнику проведено регресійний аналіз, результати якого висвітлено формулами (1).

$$\begin{aligned} E_{\text{Світ}} &= 528,93 + 0,02E_{\text{Зернових}} + 1,18E_{\text{Сояшнику}} && \text{при } R^2=0,63 \\ E_{\text{ЄС}} &= 0,75 + 0,57E_{\text{Зернових}} + 0,28E_{\text{Сояшнику}} && \text{при } R^2=0,57 \\ E_{\text{Україна}} &= 391,27 - 5,95E_{\text{Зернових}} + 337,26E_{\text{Сояшнику}} && \text{при } R^2=0,73 \end{aligned} \quad (1)$$

де $E_{\text{Світ}}$, $E_{\text{ЄС}}$, $E_{\text{Україна}}$ – загальносвітовий, загальноєвропейський та загальноукраїнський експорт;

$E_{\text{Зернових}}$ – експорт зернових у світі, ЄС і Україні;

$E_{\text{Сояшнику}}$ – експорт сояшнику у світі, ЄС і Україні.

У результаті проведеного регресійного аналізу, що дозволив оцінити тристоронні зв'язки на ринку між Україною, ЄС і світом, доведено, що і Україна, і ЄС є провідними експортерами сояшникової олії на світовому ринку і не потребують імпорту цієї продукції. Загальна динаміка розвитку за цією культурою не співпадає зі світовою, проте має позитивний характер. У світовому вимірі український експорт продукції сояшника не є ефективним і становить усього 0,1-0,2%. Ефективність українського експорту продукції сояшника у загальноєвропейському вимірі значно краща і в середньому складає для олії сояшнику 16%, насіння – 2%, хоча ці показники є невисокими і свідчать, що для українського ринку сояшнику перспективним є ринок ЄС. При цьому, незважаючи на найвищу ефективність експорту зернових культур в Україні сьогодні, вони не забезпечують покращення зовнішньоторговельного балансу країни, тобто для підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України необхідно диференціювати експорт товарів АПК України.

На основі проведених досліджень у роботі запропоновано науково-практичні рекомендації щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України у межах Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» і продовольчої політики Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2019 роки (рис. 7).

Отже, зроблено висновок, що основними пріоритетами розвитку АПК України у напрямку покращення зовнішньої торгівлі агропродукцією в умовах дії угоди з СОТ і асоціації з ЄС є: перехід органів державної влади в АПК на європейські принципи прозорості, публічності й ефективності; реформування органів управління АПК відповідно до міжнародних стандартів; запровадження ринку землі; обґрунтування введення мінімального терміну оренди земель; визначення правового статусу агрохолдингів, корпоративних ферм, сімейних господарств, споживчих господарств; розвиток саме сільських громад, поселенської мережі, а не сільських територій; інвестиційна підтримка АПК, а також визначення основних об'єктів інвестиційної підтримки у сільськогосподарському виробництві, інфраструктурі, переробці продукції, хімічній сільськогосподарській промисловості та сільськогосподарському машинобудуванні за рахунок залучення власних ресурсів та іноземної допомоги.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ПОКРАЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ДІЇ УГОДИ З СОТ І АСОЦІАЦІЇ З ЄС

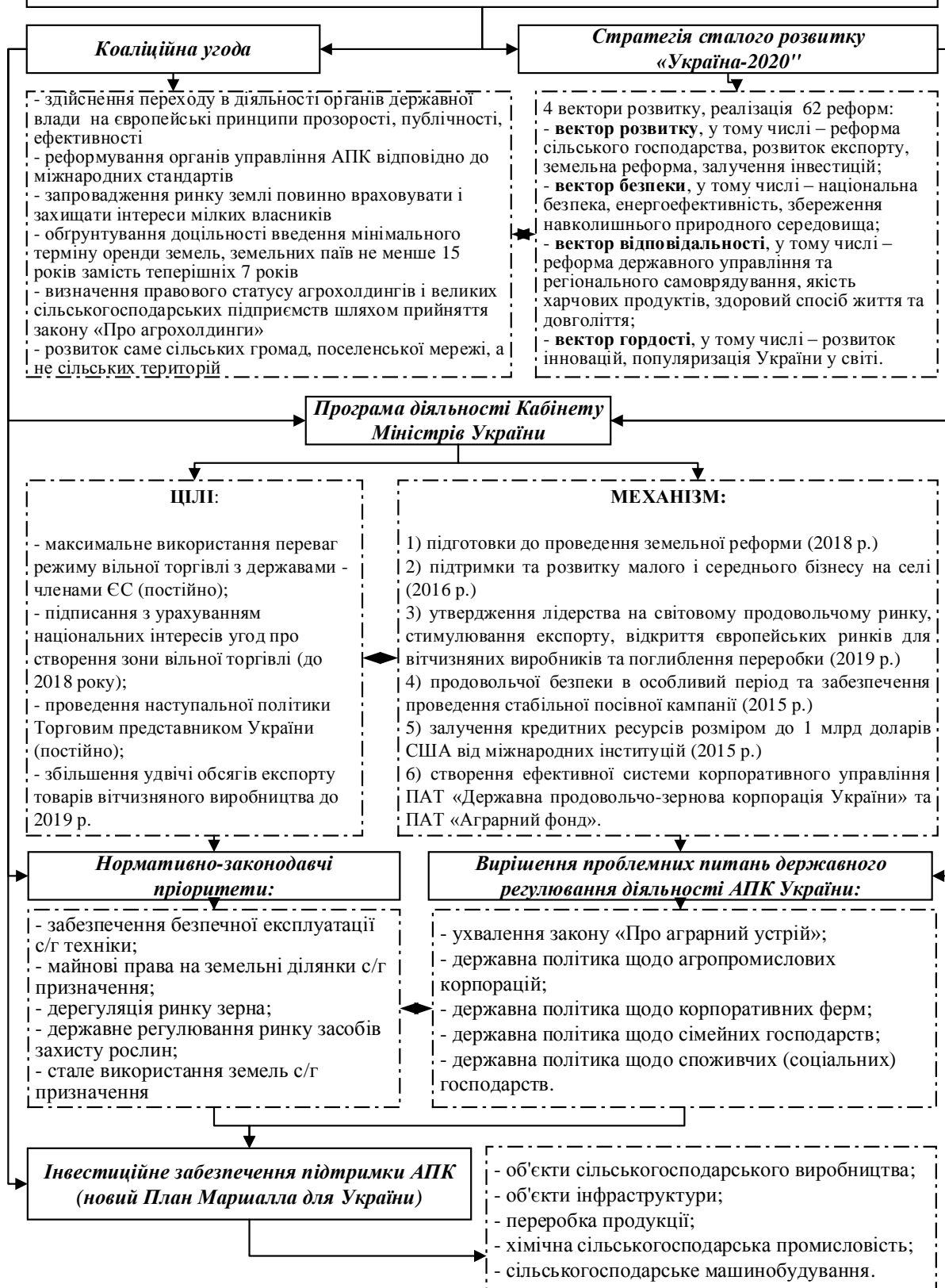

Рис. 7 Пріоритети розвитку АПК України у напрямку покращення зовнішньої торгівлі в умовах дії угоди з СОТ і асоціації з ЄС [Розроблено автором]

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання визначення особливостей зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України та розробки науково-практичних рекомендацій щодо розвитку зовнішньої торгівлі і збільшення експорту продукції АПК в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження особливостей розвитку зовнішньої торгівлі України з урахуванням специфічних умов СОТ показало, що зазначена угода є одним з головних чинників, які впливають сьогодні на міжнародну економічну інтеграцію країн світу і України. Крім того, реалізація Угоди про асоціацію України з ЄС, лівову частку якої складає угода про створення розширеної зони вільної торгівлі ЗВТ+, безпосередньо пов'язана із впровадженням ключових аспектів спільних торговельної та аграрної політик ЄС на 2014-2020 рр. у межах стратегії «Європа 2020», що необхідно враховувати при дослідженні особливостей зовнішньої торгівлі основною продукцією АПК України з країнами світу і ЄС, а також при визначенні пріоритетів вітчизняної аграрної політики для покращення зовнішньої торгівлі і можливості «вбудовування» АПК України у відповідний європейський простір.

2. Проведено групування основних факторів, які характеризують вплив асиметрії умов угоди України з СОТ та угоди про асоціацію України з ЄС на розвиток зовнішньої торгівлі продукцією АПК України. Встановлено, що при вступі до СОТ Україна пішла на поступки розвиненим країнам, що встановлює певну асиметрію у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами і передбачає більш жорсткі загальні вимоги до України у відношенні як до експорту, так і до імпорту продукції АПК. При цьому, угода про асоціацію з ЄС певною мірою виправляє цю ситуацію, тобто вирівнює умови співпраці аграрних і агропереробних підприємств України та ЄС, робить більш доступними європейські ринки для вітчизняних виробників, хоча також встановлює асиметрію у рівні і формах імпорتنих мит і нетарифних заходів.

3. Запропоновано організаційно-економічні засади моделювання політики держави з розвитку зовнішньої торгівлі агропромисловою продукцією, а саме розроблено алгоритм дослідження зовнішньої торгівлі продукцією АПК України в умовах сучасних інтеграційних процесів, який передбачає як аналіз і оцінку компаративних переваг зовнішньої торгівлі основними агропродовольчими товарами, так і обґрунтування із застосуванням макроекономічної багатфакторної моделі «Україна-Світ-ЄС» визначення пріоритетних напрямів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України з країнами світу і ЄС, а також напрямів реформування українського АПК, спрямованих на збільшення експорту агропродовольчої продукції в умовах дії угод з СОТ і асоціації з ЄС.

4. Виявлено, що з моменту вступу України до СОТ за рахунок лібералізації доступу українських товарів на світові ринки розширилась географічна структура експорту продукції АПК України за рахунок країн, які не входять до складу ЄС і ЄврАзЕС, а причиною зростання сировинного експорту і збільшення імпорту продукції з високою доданою вартістю є невідповідність української продукції світовим стандартам якості та низька конкурентоздатність. Аналіз зовнішньої торгівлі продукцією АПК України показав, що основними товарами у структурі зовнішньої торгівлі є соняшникова олія, насіння соняшникове, зернові культури, молоко і молочні продукти, м'ясо і м'ясопродукти. Встановлено, що найбільш експортоорієнтованою

товарною групою АПК України є соняшникова олія (середня експортна орієнтація товарної групи складає 87%). Експорт зернових культур складає в середньому 38% від виробництва, але максимальні значення за період дослідження не перевищують 60% від виробництва. Експорт насіння соняшнику в середньому складає 13%, максимальна експортна складова товарної групи складала 26% в 2009 р. М'ясо-молочні продукти орієнтовані майже 100% на внутрішнє споживання, їх експорт не перевищує в середньому 1-3% від загального виробництва.

5. Визначено, що показник компаративної переваги в експорті продукції АПК має наступні значення: найбільший – для соняшникової олії (10,06 в 2013 р.) і зростає; на другому місці – зернові культури (3,32 в 2013 р.) і також зростає. При цьому реалізований експортний потенціал соняшникової олії майже втричі перевищує потенціал зернових культур. Для насіння соняшнику, молока і молочних продуктів, м'яса і м'ясопродуктів тенденцію до зростання компаративних переваг має тільки м'ясо і м'ясопродукти, що пов'язано з суттєвими зусиллями щодо реформування і збільшення капіталовкладень у цю галузь за останні роки. Доведено, що для України найбільш ефективним експортом характеризуються зернові культури (середній показник ефективності експорту складає 50%, що відповідає середньосвітовому показнику); ефективність експорту соняшникової олії (середнє значення – 5,75%) і насіння соняшника (середнє значення – 0,11%) не є досить помітною, а значення ефективності експорту м'ясо-молочних продуктів підтвердили внутрішню орієнтацію виробництва і практично відсутню експортну складову.

6. Встановлено, що в експорті продукції АПК України за основними товарними складовими групи зернових культур компаративну перевагу мають пшениця і ячмінь, а за експортом соняшникової олії та насіння соняшника – саме олія. Доведено, що в Україні ефективність вирощування і пшениці, і ячменю на 1 га землі нижча за світову, а ефективність вирощування кукурудзи досить висока. Ефективність українського експорту зернових у загальноєвропейському вимірі значно краще і в середньому для пшениці складає 47%, ячменю – 22%, кукурудзи – 52%. Тобто, Україна може вивести експорт пшениці і ячменю на більш високий рівень тільки при підвищенні ефективності вирощування цих культур, у той же час, вирощування кукурудзи дуже перспективне з точки зору реалізації експортного потенціалу, і саме на розвиток виробництва цієї культури треба спрямувати кошти. Ефективність українського експорту продукції соняшнику у загальноєвропейському вимірі в середньому складає для олії соняшника 16%, а насіння – 2% і знижується, що свідчить про хороші перспективи саме для олії соняшника як продукції з високою доданою вартістю.

7. Використання макроекономічного багатофакторного моделювання на основі трьохстороннього кореляційно-регресійного аналізу зовнішньоекономічної діяльності щодо основних зернових культур та соняшникової олії в системі «Україна – Світ – ЄС» дозволило встановити, що на загальносвітовий і загальноєвропейський експорт експортні потоки з України як зернових культур, так і продукції з соняшнику майже не впливають, але при зростанні загальноукраїнського експорту на одну умовну одиницю експорт продукції з соняшнику зростає на 337 умовних одиниць при одночасному зниженні на 5,95 одиниць експорту зернових. Зроблено висновок, що для української продукції з соняшника найбільш перспективним є саме європейський ринок, при цьому, незважаючи на найвищу ефективність експорту зернових культур, вони не забезпечують покращення зовнішньоторговельного балансу України, тобто для підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України необхідно диференціювати експорт товарів АПК України.

8. Розроблено концептуальні основи визначення перспективних напрямів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України у межах нової продовольчої

політики Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2019 роки і Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», використання яких дозволило виокремити основні пріоритети розвитку АПК України для покращення зовнішньої торгівлі агропродукцією, а також визначити основні об'єкти інвестиційної підтримки у сільськогосподарському виробництві, інфраструктурі, переробці продукції, хімічній сільськогосподарській промисловості та сільськогосподарському машинобудуванні за рахунок залучення власних ресурсів та іноземної допомоги.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях іноземних держав:

1. Makhanova Iu. Impact Assessment of Provisions of WTO Accession Agreement and EU Association Agreement on Trade Development of Agricultural and Food Products / Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. Journal L'Association 1901 «SEPIKE». – Osthofen, Deutschland; Poitiers, France; Los Angeles, USA. – 2014. – Ausgabe 6. – P. 109-113. – 210 p.

2. Makhanova Iu. Outlook of the conditions of trade in agricultural goods between Ukraine and the EU / International Journal of Economics, Commerce and Management. – Rochester, United Kingdom. – Vol. III, issue 4, April 2015 [Electronic resource].– Access mode: <http://ijecm.co.uk/wp-content/uploads/2015/04/3414.pdf>.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

3. Маханьова Ю. М. Перспективи комерційного використання нанобіотехнологій у сільськогосподарському виробництві України / І. Ю. Матюшенко, Ю. М. Маханьова, А. О. Костенко // Бізнес Інформ. – 2012. – №9. – С. 146-156.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив новітніх технологій на виробництво конкурентоспроможної агропродовольчої продукції України, що має перспективи у зовнішній торгівлі з країнами ЄС і світу.

4. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози від членства в СОТ для України у зовнішній торгівлі сільськогосподарськими товарами з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, І. Ю. Матюшенко, О. В. Козирева, Ш. А. Омаров, Ю. М. Маханьова // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: ПЛАЙ. – 2013. – №2 (22). – С. 185-204.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив умов членства України в СОТ на зовнішню торгівлю сільськогосподарськими товарами з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС.

5. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози від членства в СОТ для України у зовнішній торгівлі м'ясо-молочною продукцією з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, І. Ю. Матюшенко, І. Б. Семигуліна, Ю. М. Маханьова // Бізнес Інформ. – 2014. – №3. – С. 8-21.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив умов членства України в СОТ на зовнішню торгівлю м'ясо-молочною продукцією з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС.

6. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози від членства в СОТ для України у виробництві і зовнішній торгівлі зерновими культурами з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, І. Ю. Матюшенко, І. Б. Семигуліна, Ю. М. Маханьова // Проблеми економіки. – 2014. – №2. – С. 7-24.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив умов членства України в СОТ на зовнішню торгівлю зерновими культурами з країнами ЄС і Митного союзу ЄВРАЗЕС.

7. Маханьова Ю. М. Асиметрія умов угод України про членство у СОТ та асоціацію з ЄС у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами / Ю. М. Маханьова // Бізнес Інформ. – 2014. – №9. – С. 26-34.

8. Маханьова Ю. М. Визначення компаративних переваг експорту продукції агропромислового сектору України в умовах членства в СОТ та асоціації з ЄС / Ю. М. Маханьова // Науковий журнал УДУФМТ «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право». – 2014. – №5-6. – С. 48-64.

9. Маханьова Ю. М. Експорт зернових культур України, ЄС і країн світу в умовах сучасних інтеграційних процесів / Ю. М. Маханьова // Проблеми економіки. – 2015. – №1. – С. 27-36.

10. Маханьова Ю. М. Пріоритети розвитку АПК України для стимулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в умовах асоціації з ЄС / Ю. М. Маханьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – №49. – С. 28-35.

Публікації в інших виданнях:

11. Маханьова Ю. М. Оцінка можливостей і загроз від вступу України до СОТ для агропромислового сектора / Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі : монографія / за ред. проф. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенко; Ю. М. Маханьова та інш. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 212 с. – С.46-109.

Особистий внесок здобувача: проведено оцінку наслідків від вступу України до СОТ для агропромислового сектора.

12. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози для ринку агропромислової продукції / Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектору України : монографія / за ред. проф. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенко; Ю. М. Маханьова та інш. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 280 с. – С.169-193.

Особистий внесок здобувача: проведено детальний аналіз можливостей і загроз для ринку агропромислової продукції.

13. Маханьова Ю. М. Зовнішньоекономічні аспекти розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації / Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : монографія // за ред. проф. А. П. Голікова, О. А. Довгаль; колектив авторів. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 316 с. – С. 254-264.

Особистий внесок здобувача: досліджено зовнішньоекономічні чинники розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації.

14. Маханьова Ю. М. Проблеми конкурентоспроможності зернового ринку в контексті підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС / Ю. М. Маханьова // Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (Харків, 14-15 листопада 2013 р.). – Х.: ФОП Александрова К.М.; ВД «ІНЖЕК», 2013. – С.415-419.

15. Маханьова Ю. М. Східний вектор інтеграції: можливості та загрози агропромислового комплексу України / Ю. М. Маханьова // IV науково-практична конференція «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (15 листопада 2013 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – С.118-122.

16. Маханьова Ю. М. Вплив зони вільної торгівлі з ЄС на розвиток ринку сільськогосподарських товарів в Україні / Ю. М. Маханьова // XV Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми устойчивости функционирования субъектов рыночной экономики Украины» (29-30 листопада 2013 р.). – Симферополь : ИТ «АРИАЛ»: – С. 167-170.

17. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози від вступу України до СОТ для агропромислового сектору в умовах співробітництва з ЄС і МС ЄврАзЕС / Ю. М. Маханьова // IX науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (04 квітня 2014 р.). – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2014. – С.278-284.

18. Маханьова Ю. М. Можливості і загрози для розвитку цукрової галузі в умовах міжнародної інтеграції України / Ю. М. Маханьова // Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (22-23 травня 2014 р.). – Х.: ФОП Александрова К.М.; ВД «ІНЖЕК», 2014. – С. 141-147.

19. Маханьова Ю. М. Проблеми конкурентоспроможності ринку молочної продукції України в контексті підписання угоди про асоціацію з ЄС / Ю. М. Маханьова // Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (14-15 листопада 2014 р.). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – С. 389-391.

20. Маханьова Ю. М. План Маршалла для України: перспективи інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва / Ю. М. Маханьова // X науково-практична конференція молодих вчених «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (3 квітня 2015 р.). – Х.: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2015. – С. 208-213.

21. Маханьова Ю. М. Напрямки реалізації спільної політики ЄС в галузі сільського господарства в рамках стратегії «Європа 2020» / Ю. М. Маханьова // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Т.1. Економічні науки. Випуск 3. – 2014. – № 1144. – С.114-119.

АНОТАЦІЯ

Маханьова Ю. М. Розвиток зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України в умовах сучасних інтеграційних процесів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертаційну роботу присвячено розвитку теоретико-методологічних основ дослідження особливостей розвитку зовнішньої торгівлі агропромислового сектору України та розробці науково-практичних рекомендацій щодо збільшення експорту його основної продукції в умовах дії угод зі Світовою організацією торгівлі та асоціації з Європейським Союзом.

В дисертаційному дослідженні систематизовано теоретичні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах СОТ та реалізації спільних торговельної та аграрної політик ЄС; охарактеризовано асиметрію загальних умов угоди України з СОТ та угоди про асоціацію з ЄС для агропромислових товарів; узагальнено методичні підходи щодо дослідження зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу країни; проаналізовано стан зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України; проведено оцінку компаративних переваг у зовнішній торгівлі агропромисловими товарами України; здійснено аналіз зовнішньої торгівлі зерновими культурами як основним експортним товаром агропромислового комплексу України в умовах СОТ і асоціації з ЄС; розроблено макроекономічну багатofакторну модель розвитку зовнішньої торгівлі зерновими культурами України в умовах СОТ і асоціації з ЄС; виявлено перспективні напрями

розвитку зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України в умовах асоціації з ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, асиметрія умов угод з СОТ та асоціації з ЄС, компаративні переваги експорту, ефективність експорту, макроекономічна багатofакторна модель розвитку зовнішньої торгівлі, пріоритети розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК України, нова продовольча політика України, інвестиційна підтримка АПК.

АННОТАЦІЯ

Маханева Ю. Н. Развитие внешней торговли продукцией агропромышленного комплекса Украины в условиях современных интеграционных процессов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретико-методологических основ исследования особенностей развития внешней торговли агропромышленного сектора Украины и разработке научно-практических рекомендаций по увеличению экспорта его основной продукции в условиях действия соглашений со Всемирной торговой организацией и ассоциации с Европейским Союзом.

Определены особенности развития внешней торговли Украины с учетом специфических условий ВТО и внедрения ключевых аспектов общей торговой и аграрной политик ЕС, которые непосредственно влияют на реализацию соглашения об ассоциации Украины с ЕС. Проведен авторский анализ и группировка основных факторов, характеризующих влияние асимметрии условий соглашений Украины с ВТО и ассоциации с ЕС на развитие внешней торговли продукцией АПК Украины. Построен алгоритм исследования внешней торговли продукцией АПК Украины в условиях современных интеграционных процессов, который предусматривает анализ и оценку компаративных преимуществ внешней торговли основными агропродовольственными товарами и обоснование с применением макроэкономической многофакторной модели «Украина – Мир – ЕС» определения приоритетных направлений развития внешней торговли продукцией АПК Украины со странами мира и ЕС.

Проанализировано состояние внешней торговли зерновыми культурами, семенами подсолнечника и подсолнечным маслом, а также мясо-молочной продукцией АПК Украины. Проведена оценка компаративных преимуществ и эффективности экспорта во внешней торговле агропродовольственной продукцией. Проведен анализ внешней торговли основными видами зерновых культур и подсолнечным маслом как основными экспортными товарами АПК Украины в условиях ВТО и ассоциации с ЕС.

Построена макроэкономическая многофакторная модель развития внешней торговли Украины зерновыми культурами и подсолнечным маслом между Украиной, ЕС и миром в целом, на основе которой разработаны концептуальные основы определения приоритетов развития внешней торговли продукцией и направлений инвестиционной поддержки АПК Украины в рамках Стратегии устойчивого развития «Украина 2020» и новой продовольственной политики Программы деятельности Кабинета Министров Украины на 2015-2019 годы.

Ключевые слова: внешняя торговля, асимметрия условий соглашений с ВТО и ассоциации с ЕС, компаративные преимущества экспорта, эффективность экспорта,

макроэкономическая многофакторная модель развития внешней торговли, приоритеты развития внешней торговли продукцией АПК Украины, новая продовольственная политика Украины, инвестиционная поддержка АПК.

ABSTRACT

Makhanova Iu.N. Development of foreign trade in agro-industrial complex of Ukraine in contemporary integration processes. – Manuscript.

PhD Thesis in Economics, Field of Specialization 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is concerned with the development of theoretical and methodological methodological framework for the examination of development features of the foreign trade in agricultural sector of Ukraine, and with the development of scientific recommendations for increasing its exports of its key products in terms of agreements with the World Trade Organization and association with the EU.

The thesis systematizes theoretical aspects of the development of Ukrainian foreign trade in the WTO environment and in the context of realization of EU joint trade and agricultural policies; it characterizes the asymmetry of general conditions of the agreement between Ukraine and WTO and of the EU Association Agreement as applied to agro-industrial goods; it generalizes methodological approaches to researching foreign trade in goods of the country's agro-industrial complex; it analyzes the state of the foreign trade in goods of Ukrainian agro-industrial complex; it assesses comparative advantages of foreign trade in goods of Ukrainian agro-industrial complex; it analyzes foreign trade in grains as the main export goods of Ukrainian agro-industrial complex in the WTO environment and in the context of association with the EU; it develops macroeconomic multifactor model of development of Ukrainian foreign trade in grains in the WTO environment and in the context of association with the EU; it outlines the prospective lines of development of foreign trade in goods of Ukrainian agro-industrial complex in the context of association with the EU.

Key words: foreign trade, asymmetry of conditions of agreements with the WTO and association with the EU, comparative advantages of exports, export efficiency, macroeconomic multifactor model of foreign trade development, development priorities of the foreign trade in goods of Ukrainian agro-industrial complex, new food policy of Ukraine, investment support of the agro-industrial complex.

Підписано до друку 22.10.2015. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк. цифровий.

Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 120 примірників.

Замовлення №_____.